

УДК 159.9:004.738.5

Назар Максим Миколайович, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії сучасних інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

e-mail: apartment@bigmir.net

СУБ'ЄКТНА АКТИВНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Анотація

Метою дослідження виступає виявлення концептуальних підстав розвитку суб'єктної активності, що здійснюється за сприяння формуванню комунікативної компетентності. Основним методом дослідження є теоретичний аналіз найбільш сучасних наукових джерел з відповідної тематики. Особливе значення комунікативної компетентності дозволяє сприймати її як суттєвий компонент суб'єктної активності, піднімаючи питання про їхній взаємозв'язок та психологічну роль, що вони відіграють по відношенню одна до одної. Існують прямі кореляції між формуванням комунікативної компетентності та розвитком суб'єктної активності, що пов'язані з когерентними структурами обох психологічних явищ та застосуванні суб'єктно орієнтованого інструменту навчання – віртуальних освітніх середовищ. Розгортання групової роботи у віртуальному освітньому просторі з формування комунікативної компетентності, що сприяє розвитку суб'єктної активності, несе в собі величезний психолого-педагогічний потенціал, будучи одним із засобів, що перетворюють навчання та освіту на активний, свідомий, особистісний, творчий процес.

Ключові слова: *Інтернет, тренінги, суб'єктна активність.*

Назар Максим Николаевич, кандидат психологических наук, старший научный сотрудник лаборатории современных информационных

технологий обучения Института психологии имени Г.С. Костюка НАПН
Украины

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ И РАЗВИТИЕ СУБЪЕКТНОЙ АКТИВНОСТИ

Аннотация

Целью исследования выступает выявление концептуальных оснований развития субъектной активности, осуществляемого при содействии формирования коммуникативной компетентности. Основным методом исследования является теоретический анализ наиболее современных научных источников по соответствующей тематике. Существуют прямые корреляции между формированием коммуникативной компетентности и развитием субъектной активности, что связано с когерентными структурами обоих психологических явлений и применении субъектно ориентированного инструмента обучения – виртуальных образовательных сред. Развертывание групповой работы в виртуальном образовательном пространстве по формированию коммуникативной компетентности, которая содействует развитию субъектной активности, несет в себе огромный психолого-педагогический потенциал, будучи одним из средств, превращающим обучение и образование в активный, сознательный, личностный, творческий процесс.

Ключевые слова: Интернет, тренинги, субъектная активность.

M.N. Nazar, Candidate of Psychological Sciences (Ph. D.), senior researcher of department of modern information technologies of education Institute of psychology named by G. S. Kostyuk NAPS of Ukraine

COMMUNICATIVE COMPETENCE'S FORMING AND DEVELOPMENT OF SUBJECT ACTIVITY

Summary

The research's goal is conceptual grounds' exposure of subject activity's development carried out for an assistance forming of communicative competence.

The basic method of research is a theoretical analysis of the most modern scientific sources of the proper subject. Subject activity can be considered as description of the personality's activity's state, that (as a form of activity) consists of certain components: sense of purpose, motivation, strategy of achieving end, reflection, emotions. The special value of communicative competence allows to perceive it as a substantial component of subject activity, affecting a question about their intercommunication and psychological role they play on attitude toward each other. There are direct correlations between communicative competence's forming and development of subject activity related to the coherent structures of both psychological phenomena and application of studies' oriented instrument's subject such as virtual educational environments. Development of group work of communicative competence's forming in virtual educational space which assists development of subject activity, carries in itself enormous psychological and pedagogical potential, being one of facilities to convert potential studies and education in active, conscious, personal, creative process.

Keywords: *Internet, trainings, subject activity.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Активне розповсюдження комп'ютерних загалом та інфокомунікативних зокрема технологій, постійне зростання їхньої ролі в суспільстві та житті майже кожної окремої людини є беззаперечним фактом дійсності нинішніх поколінь. Функціональне значення використання електронних гаджетів для задоволення потреб та досягнення особисто значущих цілей перманентно зростає, в той час як опосередкування ними різних видів людської діяльності набуло масового характеру. Самоздійснення індивідуума, актуалізація його діяльностей, зокрема спілкування, тісно вплетені у цей контекст, як впливаючи на його зміст та особливості, так і піддаючись зворотному впливу. Суб'єктна активність розкриває себе як актуальна здатність людини до прийняття виклику адаптації, комунікації, загалом і самореалізації,

кинутого їй гіпердинамічним й насиченим комп'ютерними технологіями сучасним світом – одночасно і як творцю цієї дійсності, й її продукту.

Особливе значення у цьому контексті, зокрема враховуючи його техногенність, комп'ютерну опосередкованість і мультимедійність (параметри, роль яких постійно зростає), набувають здатності встановлювати контакти, розвивати взаємовідносини, обмінюватися діяльністю та досвідом. Ефективність спілкування, як мінімум інтерсуб'єктного, вказує на себе як на вкрай необхідне вміння, більш загально – фундаментально цінний особистісний ресурс, що забезпечує психологічний ґрунт для активної діяльнісної позиції суб'єкта в соціумі, активізації та здійснення ним різноманітних видів продуктивної діяльності, адаптації та формування ефективної позиції в світі постіндустріального суспільства з його наголосами на постійних інноваціях, обміні знаннями та конкуренції. Особливе значення комунікативної компетентності дозволяє сприймати її як суттєвий компонент або навіть аспект суб'єктної активності, піднімаючи питання про їхній взаємозв'язок та роль, що вони відіграють по відношенню одна до одної.

Отже, значення та актуальність дослідження зв'язку формування комунікативної компетентності та розвитку суб'єктної активності є очевидними.

Врахування та оцінка потенціалу комунікативної компетентності вказують не тільки на важливість її формування та розвитку, але і зазначають сучасний контекст цього процесу – все більш масове та суттєве залучення у нього інформаційних психолого-педагогічних технологій мережі Інтернет. Такий навчально-психологічний інструментарій вже довів свою результативність, а спеціалізовані програмно-технологічні платформи успішно використовуються для забезпечення відповідних видів діяльності. Групова психологічна та навчальна робота стає одним з провідних напрямків дистанційного навчання та психологічної допомоги онлайн, а розвиток комунікативної компетентності включається в неї як важливий напрямок роботи.

Гіпотеза дослідження: розвиток суб'єктної активності сприяє формуванню комунікативної компетентності.

Завдання дослідження наступні:

- 1) розробити поняття суб'єктної активності;
- 2) виявити основні підходи до його дослідження та опису;
- 3) проаналізувати значення інтернет-тренінгів як сучасного інструменту групової психологічної роботи та навчання;
- 4) дослідити поняття комунікативної компетентності та засоби її формування в інтернет-тренінгах;
- 5) дослідити специфіку зв'язку формування комунікативної компетентності з розвитком суб'єктної активності в результаті здійснення інтернет-тренінгів – інноваційного інструменту навчальної та психологічної дистанційної групової роботи.

Методи дослідження: теоретичний аналіз сучасних першоджерел з теми дослідження; діагностичні та контрольні тести з розвитку комунікативної компетентності та відповідних комунікативних навичок; методи тренінгової роботи – мінілекції, відеозавдання, вправи на самоаналіз, вправи на моделювання ситуацій, релаксаційні вправи тощо; технології статистичної обробки даних за допомогою програмних пакетів SPSS і Excel.

Увиразнення невирішених або недостатньо розкритих раніше складових загальної проблеми можливостей розвитку суб'єктної активності в контексті здійснення дистанційного навчання з використанням електронних технологій у мережі Інтернет є підставою для висновків щодо наявності значних перспектив і суттєвого теоретико-емпіричного потенціалу навчально-психологічних інтернет-тренінгів. Відповідна наукова проблема все ще досліджена недостатньо, маючи при цьому як теоретичне, так і прикладне значення.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Відзначається частіша поява терміну «суб'єктність» у психологічних дослідженнях. Проте, не у всіх випадках термін отримує свою точну ідентифікацію та часто розуміється як атрибут суб'єкта або як його еквівалент. Визначення терміну в найзагальнішому розумінні може бути запропоноване таким чином: це така характеристика, що дозволяє представити людину в психологічному дослідженні не як безпристрасного діяча-виконавця, а як упередженого сценариста і на вищих рівнях розвитку навіть режисера своїх дій зі своїми перевагами, світоглядними позиціями, цілеспрямованістю тощо.

Поняття «суб'єктна активність» розглядається як цілісна характеристика активності людини, що виявляється в її діяльності та поведінці, що розвивається самим суб'єктом, ним самим організовується та контролюється. Суб'єктна активність виявляється в певних перевагах, світоглядній позиції та цілеспрямованості перетворювача. [14;15]

Фундаментальною умовою забезпечення здійснення суб'єктної активності є суб'єктний досвід, що має, у свою чергу, компонентну структуру, що у взаємодії забезпечує активну, усвідомлену, цілеспрямовану, вмілу та координовану з прагненнями і цілеутворенням інших людей позицію людини. [3;5;20]

Суб'єктна активність – один з ключових чинників адаптації людини в суспільстві та перетворення нею довкілля під власні запити. Формування такої активності забезпечує людині успішність в діяльності та в різних аспектах соціальної адаптації, у тому числі в спілкуванні. Компетентне спілкування, зі свого боку, передбачає практично у всіх випадках наявність суб'єктної активності.

Суб'єктна активність може визначатися як складне багатокomпонентне психологічне утворення, що характеризує спосіб самоактуалізації, що є властивим особистості, при якому досягається її якість як цілісного, автономного, такого, що саморозвивається, суб'єкта (К.О. Абульханова-Славська). [1;2]

На основі моделі активності О.І. Крупнова розроблена структура суб'єктної активності, що включає результативний, мотиваційний і операційний компоненти, в якості показників котрих пропонується використовувати самоактуалізацію, самовідношення та саморегуляцію відповідно. Одночасно з цим дана структура визначає мотиви та цілі діяльності, характеризуючи способи їх досягнення та результативність (О.Г. Гужва). [4;7;16]

Інші автори описують суб'єктну активність як індивідуалізовану системоутворюючу (таку, що координує, інтегрує, централізує) властивість особистості, що здійснює системне врегулювання різних видів активності в процесі виконання діяльності, забезпечуючи її високу результативність. Сутнісними характеристиками суб'єктної активності на різних рівнях узагальнення є інтегративність, системність, цілісність (загальне); целеутворення, планування, передбачення, довільність, надситуативність, усвідомленість (особливе); суб'єктність, індивідуальність (одичне). Серед провідних критеріїв суб'єктної активності вказується цілеспрямованість на високий результат; творчість як основа ефективності та самореалізації; регуляція довірливої активності як основа відповідальності та самоорганізованості. [3;8;11]

Наголошується, що основні психологічні характеристики суб'єктної активності виявляються в саморегуляції на основі когнітивних, інтелектуальних і характерологічних умов, що має вираз в оптимальній динаміці взаємодії різних видів активності, що включає психічну, інтелектуальну, поведінкову, енергетичну. Відповідно, виділяються когнітивні, інтелектуальні та характерологічні умови розвитку суб'єктної активності особистості. [17]

Дослідники стверджують, що суб'єктна активність – це індивідуалізована системостворююча властивість особистості, що здійснює системне врегулювання домінуючих та імпліцитних властивостей, станів і процесів особистості, направлених на високий результат діяльності. Виділені

основні критерії суб'єктної активності особистості: цілеспрямованість на високий результат (заради чого), творчість як основа ефективності та самореалізації (чому), регуляція довільної активності як основа відповідальності, самоорганізованості (як). [8;17;18]

У сучасних дослідженнях суб'єктна активність визначається як психологічне утворення, що характеризує властивий особистості спосіб самоактуалізації та самореалізації, як якість цілісного, автономного, такого, що саморозвивається, суб'єкта. [1;2]

Різні напрямки здійснення суб'єктної активності, зокрема інтерособистісне спілкування, все більше опосередковуються комп'ютерними технологіями та виявляються такими, що тісно взаємодіють з психологічними процесами, які відображають поглиблення інформатизації на суспільному рівні. Людина виступає тут як суб'єкт спілкування, який має власну активність, що може розвиватися і взаємодіяти з комунікативною діяльністю, впливаючи на неї та піддаючись впливу з її боку. Отже, важливими стають не тільки питання дослідження взаємодії спілкування та суб'єктної активності, але й їхнього когерентного розвитку з використанням інноваційних навчально-психологічних інструментів, таких як інтернет-тренінги, що цілком відповідають запитам і контексту інформаційного суспільства.

Групову психологічну роботу у мережі Інтернет слід визначити як активне соціально-психологічне навчання, що здійснюється в умовах групи на основі використання тих або інших форм інтернет-спілкування. Частіше за все групова психологічна робота здійснюється у формі інтернет-тренінгу, вебінару чи дискусії, для чого використовуються сайти з достатнім технічним рівнем комунікативних можливостей, електронна пошта, а також спеціальні програми для текстового та/або мультимедійного онлайн-спілкування (Skype, ICQ тощо). [12;21]

Інтернет-тренінги мають ґрунтовні потенціали для здійснення себе як інноваційного і разом з тим потужного навчального інструменту (сфера

дистанційного навчання), як знаряддя побудови і розвитку віртуальних освітніх середовищ, а також як ефективного засобу зміни і оптимізації психологічного стану та особистісного зростання учасників (сфера дистанційної психологічної роботи). [10;13;24]

Особливої уваги заслуговує питання надання опису та розкриття значення комунікативної компетентності при розробці та здійсненні інтернет-тренінгів. Без вирішення зазначених питань вкрай ускладнюється або взагалі унеможлиблюється розробка нових інтернет-тренінгів відповідної тематики, а продуктивність тих, що вже існує, ставиться під сумнів. [6;9;19;24]

Комунікативну компетентність можна визначити в найбільш загальному розумінні як здатність до ефективного спілкування. Більш системний аналіз дає підстави описати комунікативну компетентність як таку комунікативну діяльність (та здатність до неї), що характеризується наявністю наступних компонентів: 1) визначення мети спілкування (який результат досягається, куди рухаємося) – для себе і для співбесідника (або співбесідників); 2) врахування наміру учасників спілкування (навіщо прагнемо до такого-то результату?); 3) оцінка особливостей ситуації спілкування (де спілкуємося? коли? у якому стані знаходиться кожен?); 4) звернення уваги на способи та стратегії комунікації (як кожен рухається до досягнення результатів?), що використовуються кожним співбесідником, для сприяння досягнення мети спілкування; 5) вибір адекватних (тобто результативних і екологічних) конкретній ситуації та співбесідникам власних стратегій комунікації; 6) готовність змінювати свою поведінку в процесі спілкування (вміння бути гнучким); 7) отримання задоволення від спілкування.

Зі свого боку, суб'єктна активність може бути розглянута як характеристика діяльнісного стану особистості, що (як форма діяльності), складається з наступних компонентів: цілеспрямованість, мотивація, стратегії досягнення цілі, рефлексія, емоції.

Порівняльний розгляд складових комунікативної компетентності та суб'єктної активності вказує на їхню очевидну когерентність, що є підставою для висновку про те, що формування комунікативної компетентності повинно корелювати з розвитком суб'єктної активності через значну взаємну відповідність компонентів обох понять. Виникає актуальне завдання для подальших досліджень, що полягає у емпіричному виявленні та розкритті специфіки кореляцій між особа поняттями, зокрема, під час інтернет-тренінгів з формування комунікативної компетентності, що здійснюється на платформі Moodle за підтримки лабораторії сучасних інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.

На основі практичного досвіду здійснення різного плану дистанційних навчальних проектів у мережі Інтернет, серед яких інтернет-тренінги, вебінари, наукові чати, інтернет-конференції з цілого ряду актуальних питань тощо, а також довготривалого теоретичного дослідження концептуальних засад та практичних потенціалів групової роботи у віртуальному освітньому просторі, був розроблений і технічно підготовлений на навчальній платформі «Moodle» дистанційний тренінг з розвитку комунікативної компетентності та успішного спілкування. Тренінг, що знаходиться за електронною адресою <http://moodle.newlearning.org.ua/course/view.php?id=2>, ґрунтується на концептуальних засадах ефективності дистанційного навчання, розроблених у лабораторії нових інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. [13;22;23]

Після завершення інтернет-тренінгу з формування комунікативної компетентності та успішного спілкування отримані результати будуть проаналізовані, а можливі кореляції з розвитком суб'єктної активності досліджені.

Слід відзначити, що групова робота з формування комунікативної компетентності, розвитку суб'єктної активності тощо, що здійснюються у форматі інтернет-тренінгів, вебінарів, інтернет-конференцій тощо, як і її

продуктивна організація, повинні посідати одне з найважливіших місць у віртуальному освітньому просторі, сприяючи одночасному чи відносно одночасному руху учасників до поставлених цілей, залученню їх навчальні процеси, у процеси здійснення психологічної роботи.

ВИСНОВКИ

Під час дослідження, спрямованого на виявлення концептуальних підстав розвитку суб'єктної активності, що здійснюється за сприяння формуванню комунікативної компетентності, такі підстави були розкриті та проаналізовані. Визначено, що вони полягають у когерентних структурах обох психологічних явищ (суб'єктної активності та комунікативної компетентності), що застосовуються завдяки суб'єктно орієнтованому інструменту навчання – віртуальним освітнім середовищам. Гіпотеза про те, що існує прямий зв'язок між формуванням комунікативної компетентності та розвитком суб'єктної активності, була підтверджена.

Поняття суб'єктної активності визначається як психологічне утворення, що характеризує властивий особистості спосіб самоактуалізації та самореалізації, як якість цілісного, автономного, такого, що саморозвивається, суб'єкта. З іншого боку, суб'єктна активність може бути розглянута і як характеристика діяльнісного стану особистості, що (як форма діяльності) складається з певних компонентів: цілеспрямованості, мотивації, стратегії досягнення цілі, рефлексії, емоцій. Відповідне визначення вказує на значну когерентність компонентів понять «суб'єктна активність» і «комунікативна компетентність», на спільну спрямованість їхнього формування та розвитку.

Групова робота у віртуальному освітньому просторі зокрема та в сфері освіти і навчання загалом має важливе та актуальне психолого-педагогічне значення. Мережа Інтернет стає одним з найбільш ефективних засобів отримання систематизованих знань, умінь і навичок (наприклад, комунікативної компетентності тощо) як з погляду зручності, витрат часу і

грошей, так і з погляду обсягу необхідної інформації. Крім того, розкриваються розвивальні потенціали мережі Інтернет, серед яких інтернет-тренінги займають місце як один з провідних психологічних інструментів, що сприяють особистісному зростанню, зокрема розвитку суб'єктної активності. Використання нових інформаційних технологій у навчанні, розгортання групової роботи у віртуальному освітньому просторі несе в собі величезний психолого-педагогічний потенціал, будучи одним із засобів, що перетворюють навчання та освіту на активний, свідомий, особистісний, творчий процес.

Осмилення специфіки та використання групової роботи, такої як навчально-психологічні інтернет-тренінги, в контексті віртуального освітнього простору є актуальним і важливим психолого-педагогічним завданням, вирішення якого здатне підвищувати цілеспрямованість і послідовність відповідного навчального процесу, сприяти його психологічній безпеці та гнучкості, ефективності для особистості в цілому.

Дослідження особливостей зв'язку формування комунікативної компетентності та розвитку суб'єктної активності повинні бути продовжені, причому особливий наголос слід зробити на емпіричних дослідженнях, таких як дистанційна групова психологічна та навчальна робота (інтернет-тренінги у форматі віртуального освітнього простору тощо), та аналізі отриманих результатів. Відповідний підхід дозволить не лише відповісти на питання щодо наявності та характеру можливих кореляцій між вказаними явищами, але й посприє розробці нових концептуальних підходів до інструментів і програм особистісного зростання, що здійснюється у інформаційному просторі мережі Інтернет на основі застосування сучасних інфокомунікативних технологій.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности / К.А. Абульханова-Славская. - М., 1980.

2. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. - М.: Мысль, 1991. - 299 с. - С. 8.
3. Азлецкая Е.Н. Личностные и средовые детерминанты формирования субъектности личности : дис. ... канд. психол. наук / Е.Н. Азлецкая. - Краснодар, 2002.
4. Александрова Н.Х. Особенности субъектности человека на поздних этапах онтогенеза : автореф. докт психол. наук / Н.Х. Александрова. - М., 2000.
5. Александрова Н.Х. Субъективность человека на поздних этапах онтогенеза / Н.Х. Александрова. – Нижний Новгород: Нижегородский гуманитарный центр, 2000.
6. Арестова О.Н. Гендерная специфика при работе с Интернетом на современном этапе его развития [Электронный ресурс] / Арестова О. Н. // Новые инфокоммуникационные технологии в социально-гуманитарных науках и образовании: современное состояние, проблемы, перспективы развития : междунар. интернет-конф., 15 янв. – 29 марта 2002 г. : материалы конф. - М. : Ин-т «Откр. об-во» : Логос, 2003. - Режим доступа до допов. : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=68&PHPSESSID=5bc709800160e910b3b173fb2c664775
7. Бодалев А.А. Психология о личности / А.А. Бодалев. - М., 1988.
8. Брушлинский А.В. Проблемы психологии субъекта / А.В. Брушлинский. - М., 1994. - 320 с.
9. Жичкина А.Е. О возможностях психологических исследований в сети Интернет / Анастасия Евгеньевна Жичкина // Психологический журнал. - 2000. - Т. 21, № 2. - С. 75-78.
10. Львова А.И. Интернет-тренинг как новая возможность групповой психологической работы [Электронный ресурс] / Львова А. И., Рязанцева И. А. - М. : МГУ, 2004. - Режим доступа : http://flogiston.ru/articles/netpsy/inet_training

11. Моросанова В.И. Индивидуальный стиль и саморегуляция произвольной активности человека / В.И. Моросанова // Индивидуальность в современном мире: Материалы междунар. науч.-практ. конф. - Смоленск, 1996. - Ч. 1.

12. Назар М.М. Інтернет-спілкування як чинник особистісних змін у юнацькому віці [Текст] : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Назар Максим Миколайович ; НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. - К., 2010. - 396 арк. : рис. - Бібліогр.: арк. 348-396.

13. Назар М.М. Специфіка психологічного впливу навчання користувачів мережі Інтернет / М.М. Назар // Освіта дорослих в Україні : IX Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 11–17 вер. 2008 р.) : зб. наук. праць. - К. : ЕКМО, 2008. – С. 102–104.

14. Осницкий А.К. Проблемы исследования субъектной активности / А.К. Осницкий // Вопросы психологии. - 1996. - №. 1. - С. 5-19.

15. Осницкий А.К. Умения саморегуляции в профессиональном самоопределении учащихся / А.К. Осницкий // Вопросы психол. - 1992. - №№ 1-2.

16. Сергиенко Е.А. Природа субъекта: онтологический аспект / Е.А. Сергиенко // Проблема субъекта в психологической науке. - М.: Изд-во «Академический проект», 2000.

17. Сидорова М.А. Психологические характеристики субъектной активности руководителя : Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.03 / М.А. Сидорова. - Хабаровск, 2006. - 159 с. - РГБ ОД, 61:06-19/544.

18. Слободчиков В.И. Развитие субъективной реальности в онтогенезе : автореф. докт. дис. / В.И. Слободчиков. - М. 1994.

19. Смульсон М.Л. Психологічні особливості віртуальних навчальних середовищ [Електронний ресурс] / Смульсон Марина Лазарівна // Технології розвитку інтелекту. – К. : Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, 2012. - Режим доступу : <http://psytir.org.ua/upload/journals/3/>

authors/2012/Smulson_Maryna_Lazarivna_-_Psychologichni_osoblyvosti_virtualnyh_navchalnyh_seredovysh.doc

20. Сокольская М.В. Субъектная активность как условие личностного здоровья / М.В. Сокольская // Известия Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена: Общественные и гуманитарные науки (философия, языкознание, литературоведение, культурология, экономика, право, история, социология, педагогика, психология): Научный журнал. - СПб., 2008. - № 11 (62). - С. 293-304.

21. Ценёв В. Поможет ли виртуальный психолог? [Электронный ресурс] / Вит Ценев. - Новосибирск : Интернет-сайт «Psyberia.ru», 2005. - Режим доступа : <http://psyberia.ru/psychodiary/psynet>

22. Handbook of Research Methods in Industrial and Organizational Psychology (Blackwell Handbooks of Research Methods in Psychology) / ed. by Steven G. Rogelberg. - Malden : Wiley-Blackwell Ltd., 2005. - 536 p.

23. Harris R.J. A Cognitive Psychology of Mass Communication / Richard Jackson Harris. - [4th ed.]. - Mahwah : Lawrence Erlbaum, 2004. - 488 p.

24. Psychology and the Internet: Intrapersonal, Interpersonal, and Transpersonal Implications / ed. by Jayne Gackenbach. - [2nd ed.]. - San Diego : Academic Press, 2006. - 392 p.

References transliterated

1. Abul'hanova-Slavskaja K.A. Dejatel'nost' i psihologija lichnosti / K.A. Abul'hanova-Slavskaja. - M., 1980.

2. Abul'hanova-Slavskaja K.A. Strategija zhizni / K.A. Abul'hanova-Slavskaja. - M.: Mysl', 1991. - 299 s. - S. 8.

3. Azleckaja E.N. Lichnostnye i sredovye determinanty formirovanija sub#ektnosti lichnosti : dis. ... kand. psihol. nauk / E.N. Azleckaja. - Krasnodar, 2002.

4. Aleksandrova N.H. Osobnosti sub#ektnosti cheloveka na pozdnih jetapah ontogeneza : avtoref. dokt psihol. nauk / N.H. Aleksandrova. - M., 2000.

5. Aleksandrova N.H. Sub#ektivnost' cheloveka na pozdnih jetapah ontogeneza / N.H. Aleksandrova. – Nizhnij Novgorod: Nizhegorodskij gumanitarnyj centr, 2000.
6. Arestova O.N. Gendernaja specifika pri rabote s Internetom na sovremennom jetape ego razvitija [Elektronnij resurs] / Arestova O. N. // Novye infokommunikacionnye tehnologii v social'no-gumanitarnyh naukah i obrazovanii: sovremennoe sostojanie, problemy, perspektivy razvitija : mezhdunar. internet-konf., 15 janv. – 29 marta 2002 g. : materialy konf. - M. : In-t «Otkr. ob-vo» : Logos, 2003. - Rezhim dostupu do dopov. : [http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&Coun](http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&Coun terThesis=1&id_thesis=68&PHPSESSID=5bc709800160e910b3b173fb2c664775)
7. Bodalev A.A. Psihologija o lichnosti / A.A. Bodalev. - M., 1988.
8. Brushlinskij A.V. Problemy psihologii sub'ekta / A.V. Brushlinskij. - M., 1994. - 320 s.
9. Zhichkina A.E. O vozmozhnostjah psihologicheskikh issledovanij v seti Internet / Anastasija Evgen'evna Zhichkina // Psihologicheskij zhurnal. - 2000. - T. 21, № 2. - S. 75-78.
10. L'vova A.I. Internet-trening kak novaja vozmozhnost' gruppovoj psihologicheskoy raboty [Elektronnij resurs] / L'vova A. I., Rjazanceva I. A. - M. : MGU, 2004. - Rezhim dostupu : [http://flogiston.ru/articles/ netpsy/inet_training](http://flogiston.ru/articles/netpsy/inet_training)
11. Morosanova V.I. Individual'nyj stil' i samoreguljacija proizvol'noj aktivnosti cheloveka / V.I. Morosanova // Individual'nost' v sovremennom mire: Materialy mezhdunar. nauch.-prakt. konf. - Smolensk, 1996. - Ch. 1.
12. Nazar M.M. Internet-spilkuvannya yak chynnyk osobystisnyh zmin u yunats'komu vitsi [Tekst] : dys. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / Nazar Maksym Mykolajovyh ; NAPN Ukrainy, In-t psihologii im. G. S. Kostyuka. - K., 2010. - 396 ark. : rys. - Bibliogr.: ark. 348-396.
13. Nazar M.M. Spetsyfika psihologichnogo vplyvu navchannya korystuvachiv merezhi Internet / M.M. Nazar // Osvita doroslyh v Ukraini : IX

Mizhnar. nauk.-prakt. konf., (Kyiv, 11–17 ver. 2008 r.) : zb. nauk. prats'. - K. : EKMO, 2008. – S. 102–104.

14. Osnickij A.K. Problemy issledovanija sub#ektnoj aktivnosti / A.K. Osnickij // Voprosy psihologii. - 1996. - №. 1. - S. 5-19.

15. Osnickij A.K. Umenija samoreguljacji v professional'nom samoopredelenii uchashhihsja / A.K. Osnickij // Voprosy psihol. - 1992. - №№ 1-2.

16. Sergienko E.A. Priroda sub#ekta: ontologicheskij aspekt / E.A. Sergienko // Problema sub#ekta v psihologicheskoy nauke. - M.: Izd-vo «Akademicheskij proekt», 2000.

17. Sidorova M.A. Psihologicheskie harakteristiki sub#ektnoj aktivnosti rukovoditelja : Dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.03 /

M.A. Sidorova. - Habarovsk, 2006. - 159 s. - RGB OD, 61:06-19/544.

18. Slobodchikov V.I. Razvitie sub#ektivnoj real'nosti v ontogeneze : avtoref. dokt. dis. / V.I. Slobodchikov. - M. 1994.

19. Smul'son M.L. Psihologichni osoblyvosti virtual'nyh navchal'nyh seredovyshh [Elektronnyj resurs] / Smul'son Maryna Lazarivna // Tehnologii rozvytku intelektu. – K. : Instytut psihologii im. G.S. Kostyuka NAPN Ukrainy, 2012. - Rezhym dostupu : http://psytir.org.ua/upload/journals/3/authors/2012/Smulson_Maryna_Lazarivna_-_Psihologichni_osoblyvosti_virtualnyh_navchalnyh_seredovyshh.doc

20. Sokol'skaja M.V. Sub#ektnaja aktivnost' kak uslovie lichnostnogo zdorov'ja / M.V. Sokol'skaja // Izvestija Rossijskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta imeni A.I. Gercena: Obshhestvennye i gumanitarnye nauki (filosofija, jazykoznanie, literaturovedenie, kul'turologija, jekonomika, pravo, istorija, sociologija, pedagogika, psihologija): Nauchnyj zhurnal. - SPb., 2008. - № 11 (62). - S. 293-304.

21. Cenjov V. Pomozhet li virtual'nyj psiholog? [Elektronnyj resurs] / Vit Cenev. - Novosibirsk : Internet-sajt «Psyberia.ru», 2005. - Rezhim dostupu : <http://psyberia.ru/psychodiary/psynet>

22. Handbook of Research Methods in Industrial and Organizational Psychology (Blackwell Handbooks of Research Methods in Psychology) / ed. by Steven G. Rogelberg. - Malden : Wiley-Blackwell Ltd., 2005. - 536 p.

23. Harris R.J. A Cognitive Psychology of Mass Communication / Richard Jackson Harris. - [4th ed.]. - Mahwah : Lawrence Erlbaum, 2004. - 488 p.

Ця робота ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Авторське право (с) 2016 Nazar Maksym Mykolaiovych Назар Максим Миколайович

Отримано: 18.02.2016

Відрецензовано: 04.03.2016

Опубліковано: 15.03.2016